

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ НА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В.О. Климчук, асистент кафедри соціальної та практичної психології

Житомирського державного університету імені Івана Франка;

О.А. Шимченко, студентка педагогічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Коли дитина виконує якесь завдання, чи задаємося ми питанням: “Які мотиви її діяльності?”. Мабуть, ні. Сказали зробити – якщо робить, добре, не робить – обіцяємо винагороду або покарання. Протягом усього життя людина чує: “Вивчиш вірша, – отримаєш дві порції морозива”, “Якщо ти не зробиш домашнього завдання, то не підеш до друзів”, “Закінчиш навчання у школі без трійок – купимо тобі моторолер”, “Не здаси сесію – не поїдеш відпочивати на море”, “Не захистиш дисертацію – не отримаєш підвищення” ...

Ми настільки звикли до примітивної поведінкової схеми “стимул-реакція”, що навіть не можемо уявити якийсь інший спосіб виховання дитини, стимулювання її праці, творчості, досягнень. В результаті отримуємо особистість, не здатну до безкорисливих вчинків, роботи для власного задоволення, таку, яка не цікавиться нічим, крім винагороди за свої зусилля. При цьому, якщо запити зростають, а можливості їх задоволення зменшуються – з’являються внутрішні конфлікти, неврози та неврастенії, стреси, депресивні стани, – і людина не лише втрачає можливість радіти життю, але і позбавляє цієї можливості інших. Далі вона переносить свої власні стратегії мотивації на власних дітей, і ланцюг “стимул-реакція” перетворюється в замкнуте коло.

Внутрішня та зовнішня мотивація.

Ще в 70-х роках 20 століття американськими вченими Едвардом Дісі та Ричардом Раяном було перевірено альтернативну модель мотивації поведінки, в яку закладено уявлення про локус мотивації (внутрішній та зовнішній). *Внутрішня мотивація* – це виконання певної роботи через інтерес до неї, відчуття її внутрішньої цінності. При виконанні діяльності, яка мотивована внутрішньо, людина відчуває задоволення, спокій, швидкий плин часу, зникає

все зайве, залишається лише робота – з'являється відчуття потоку (М. Чікзентміхалі). Придивіться уважно до своєї дитини, яка сама сіла за стіл, взяла олівець і почала малювати. Для неї зникає все навколо, і залишається лише малюнок. Саме в цей час вона переживає відчуття потоку, саме зараз вона виконує справді внутрішньо мотивовану діяльність. А тепер поглянемо, як дитина прибирає у своїй кімнаті. Вона постійно відволікається на дрібниці, не може зосередитися, вередує – і прибирання затягується на весь день. Це Вас доводить до нервового зриву, дитину – до істерики. Перед нами яскравий приклад *зовнішньої мотивації*: дитина виконує роботу за зовнішньою вимогою, і не припиняє її лише через страх покарання або сподівання на винагороду.

Кожен із типів мотивації (як тактика виховання) має свої переваги та недоліки. З одного боку, зовнішньо мотивувати дитину простіше та швидше – пообіцяли винагородити чи покарати, і все виконано. Для внутрішнього мотивування необхідно мати неабиякий запас терпіння та винахідливості. Щоб дитина відчула, що прибирання – це не нудний обов'язок, а цікава робота, необхідно створити і ситуацію гри, і забезпечити дитині відчуття вибору та забезпечити позитивний зворотній зв'язок... Вибирати тактику мотивування звичайно Вам – батькам. Ілюстрацією переваг та недоліків внутрішньої та зовнішньої мотивації можуть стати результати досліджень американських вчених та нашого невеликого експерименту.

Зв'язок внутрішньої мотивації із творчістю.

Дослідник В.І. Чирков на сторінках журналу “Вопросы психологии” (1996, №3, С. 116-132) на основі узагальнення результатів значної кількості досліджень з питань мотивації поведінки проводить порівняльний аналіз особливостей внутрішньої та зовнішньої мотивації. Виявляється, що при **внутрішній мотивації** бажання працювати є стійким і тривалим, діти обирають для себе складні завдання, краще виконуються творчі завдання, які вимагають нестандартного підходу. Діяльність внутрішньо мотивованих дітей характеризується високою креативністю та супроводжується емоціями радості і задоволення. Діти успішно засвоюють навчальну програму, краще розуміють

теоретичний матеріал, у них поліпшуються мнемічні процеси, зростає рівень самоповаги. Тоді як при **зовнішній мотивації** поведінка є нестій-

С. 60

кою, вона зникає разом із підкріпленням. Зовнішньо мотивовані діти обирають найпростіші завдання для швидкого отримання винагороди, знижується якість і швидкість виконання творчих завдань. Діти краще виконують стандартні завдання, при цьому знижується рівень креативності та спонтанності, з'являються негативні емоції.

Одне з перших досліджень зв'язку між внутрішньою мотивацією та творчістю у дошкільному віці належить таким авторам, як М. Ліппер, Д. Грін і Р. Нісбетт. До експерименту дослідники залучили дошкільнят, які виявили помітний інтерес до малювання. Одним дітям за малювання заздалегідь обіцялася винагорода (грамота), інші нагороджувалися несподівано, по завершенні малювання, а третім не давалося ні обіцянок, ні нагород. Протягом двох тижнів велося приховане спостереження за вільною ігровою діяльністю дітей у дитячому садку. Результати засвідчили, що **зниження** тривалості занять малюванням спостерігалось у тих дітей, котрі **очікували нагороду** й отримали її, такого зниження **не спостерігалось ні в контрольній групі, ні у тих, хто одержав винагороду без попередження**. Так було доведено, що зовнішня стимуляція підриває внутрішній інтерес дітей до цікавої діяльності.

Дослідження зв'язку між внутрішньою мотивацією та творчістю.

Виникає сумнів щодо справедливості розповсюдження результатів американських досліджень на українську культуру дитячого виховання. Нами було проведено експериментальне дослідження з подібною структурою. У експерименті взяли участь 5-річні діти, відібрані випадковим чином. Було сформовано дві групи по 4 хлопчики та 4 дівчинки у кожній.

С. 61

Дітям обох груп було запропоновано намалювати малюнок на вільну тему. При формулюванні завдання для **першої** групи дослідник не обіцяв

жодної винагороди, тоді як дітям **другої** групи було обіцяно цукерки за намальовані малюнки.

Відмінності між діяльністю дітей різних груп стали помітними вже на перших етапах. Діти першої групи малювали більше часу, вони не відволікалися, використовували значну кількість кольорів, хвилювалися, чи гарні у них малюнки. Діти другої група малювали поспіхом, запитували коли їм дадуть цукерки, намагалися намалювати зайві малюнки, щоб отримати більше цукерок.

Були виявлені відмінності й у змісті та структурі самих малюнків.

На рис. 1. наведено декілька малюнків дітей першої групи (тих, яким не обіцяли ніякої винагороди), а на рис. 2 – декілька малюнків дітей другої групи (тих, яким обіцяли за малювання цукерки).

Рис. 1. Малюнки дітей першої групи (тих, яким не обіцялася ніяка винагорода)

Як бачимо, діти першої групи малюють більш якісно, використовують значну кількість елементів, їх зображення більш насичені та яскраві. Малюнки дітей другої групи бідніші за змістом, майже всі виконані у чорно-білих тонах, часто наведені ледь помітними лініями.

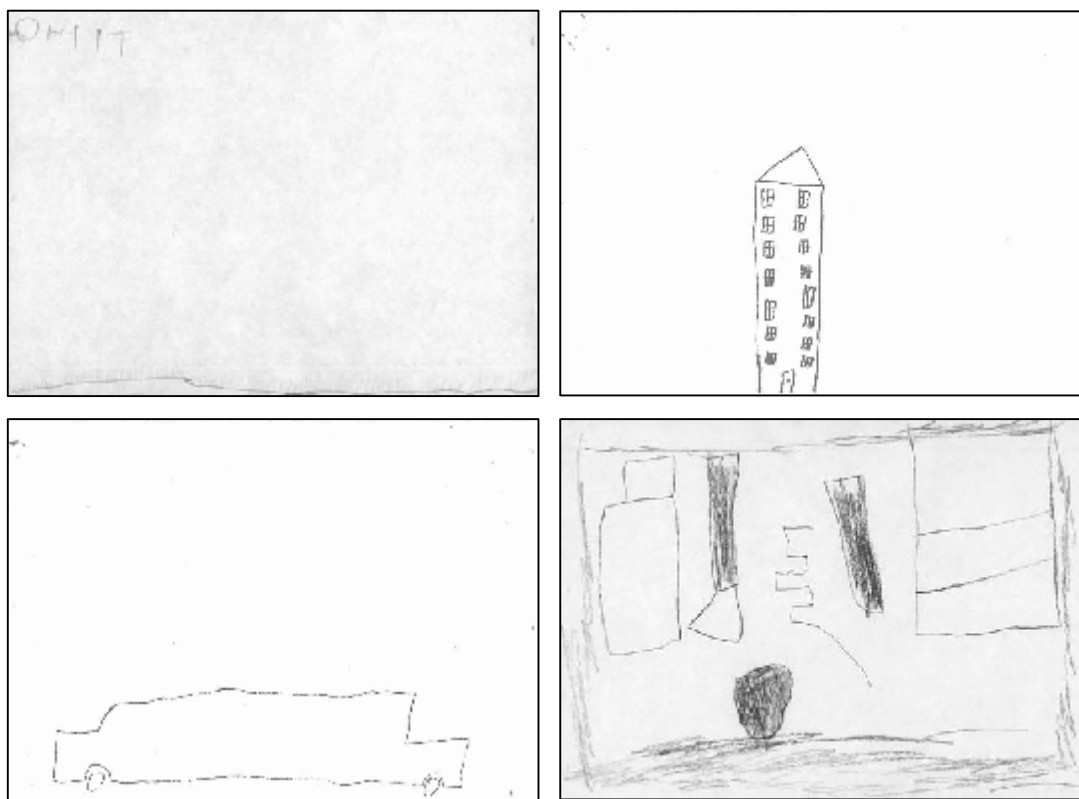

Рис. 2. Малюнки дітей другої групи (тих, яким обіцялися за роботу цукерки)

З метою підтвердження значимості відмінностей, виявлених між малюнками двох груп дітей, було проведено додатковий аналіз за такими параметрами (табл. 1):

1. Кількість об'єктів на малюнку.
2. Кількість використаних кольорів.
3. Кількість заштрихованих (непустих) об'єктів на малюнку.

С. 62

Таблиця 1.

Результати аналізу малюнків дітей

Параметри аналізу	Проаналізовані дитячі малюнки	
	Малюнки дітей I групи (працювали без обіцянки винагороди)	Малюнки дітей II групи (працювали за винагороду)
Середня кількість об'єктів на малюнку	7	4

Середня кількість використаних кольорів	7	3
Середня кількість заштрихованих об'єктів	6	2

За проаналізованими параметрами малюнки дітей першої групи перевершують малюнки дітей другої групи. На них дійсно зображено більшу кількість об'єктів, використано більше кольорів та є більше непустих об'єктів. Це свідчить про вищий рівень творчості, більшу старанність та більшу зацікавленість самим процесом малювання, а не очікуванням зовнішньої винагороди. Перевірка з допомогою t-критерію Стьюдента довела значимість виявлених відмінностей ($p=0,05$).

Висновок.

Експериментально доведено, що тип мотивації пов'язаний із творчістю дітей. При внутрішній мотивації рівень творчості дітей дошкільного віку зростає, а при зовнішній – знижується (або просто не зростає). Це дає підстави використовувати у виховному процесі стратегії і тактики внутрішнього мотивування для розвитку у дітей творчих здібностей.